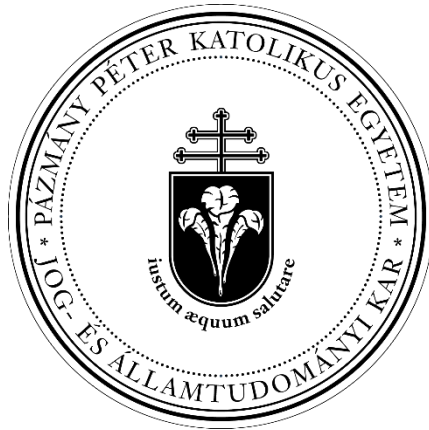

Pázmány Law Working Papers
2025/10

Szilágyi Pál

**Magánjogi jogérvényesítés
válogatott esetei: a magánjogi
jogérvényesítés kifejlődésének íve
az Európai Unióban**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest
ISSN: 2062-9648

Magánjogi jogérvényesítés válogatott esetei: a magánjogi jogérvényesítés kifejlődésének íve az Európai Unióban

Bevezető

Az Európai Unió versenyjogának magánjogi úton történő érvényesítése – vagyis amikor a versenyszabályok megsértése miatt magánfelek peres úton követelnek elégtételt, tipikusan kártérítést – az elmúlt két évtizedben látványos fejlődésen ment keresztül. A történet azonban nem két, három évtizede kezdődött, hanem az Európai Gazdasági Közösség alapításáig nyúlik vissza. Sőt, ahhoz, hogy megértsük a kifejlődését egészen a kezdetekig vissza kell nyúlnunk. Jelen tanulmányban tekintettel arra, hogy a kötet egyes tanulmányai a részkérdéseket részletesen elemzik, egy történeti áttekintést adunk a fejlődés ívéről, szubjektív, a károsulti nézőpontból bemutatva az egyes, kiválasztott ügyeket.

Amikor az Európai Unió elődjét, az Európai Gazdasági Közösséget létrehozta hat tagállam, akarva, vagy akaratlanul, de egy különös jogrendet hoztak létre. Vélhetően inkább akaratlanul, tekintettel arra, hogy az első két általunk említett esetben még aktívan tiltakoztak egyes tagállamok az akkor közösséginek nevezett jog kiterjesztő értelmezése ellen. A *van Gend en Loos*-ügyben¹ az Európai Bíróság kimondta, hogy bármely magánszemély a nemzeti bíróságok előtt bizonyos feltételek teljesülése esetén hivatkozhat az európai jogra. Ez mondhatni forradalmi ítélet volt, de legalább ennyire drámai következményekkel járt a másik ekkortájt hozott ítélet is, a *Costa*-ügyben² hozott ítélet. Az ügyben az Európai Bíróság lényegében kötelezővé tette a nemzeti bíróságok számára, hogy ha előttük az európai jogra hivatkoznak és az ellentétes a nemzeti joggal, akkor tegyék félre az utóbbit. Lényegét tekintve, mint egy *lex specialis* alkalmazandó az európai jog ez esetben. A két ítélet lényegileg újdonság volt a nemzeti és nemzetközi jog viszonyrendszerének értelmezésében, azonban a jelen tanulmány szempontjából az első tényleg versenyjogi magánjogi jogérvényesítési ügyig még voltak további jelentős ügyek, melyek megágyaztak annak, hogy kialakulhasson egy magánérdekű jogérvényesítési rendszer.

A közvetlen hatály és uniós jog elsődlegességét kinyilvánító két ítéletet már megelőzte a *Humblet*-ügy³. Ebben az Európai Bíróság megállapította, hogy ha egy magánszemély érdekeit hátrányosan érinti az európai jog megsértése, akkor a nemzeti jognak biztosítania kell az érdekek védelmét és a nemzeti jogra hárul a megfelelő mód kiválasztásának feladata. Bár számos fontos ügy volt, amely magánszemélyek jogainak védelmét erősítette, mégis talán a leginkább kiemelendő az 1990-ben hozott *Factortame*-ügy⁴. Ebben az ügyben egészen odáig ment az Európai Bíróság, hogy nemcsak, hogy ha a nemzeti jogban nem létezik egy jogintézmény a magánszemély jogának védelmére akkor azt meg kell teremteni, hanem ezt akkor is meg kell tenni, ha azt a nemzeti jog kifejezetten tiltja⁵.

Számtalan ügyet lehetne idézni, de mind egészen a kezdetektől abba az irányba mutat, hogy az Európai Bíróság jogfelfogása szerint amennyiben az uniós jogból eredően sérelem ér egy magánszemélyt, akkor a nemzeti jognak lényegében bármi áron lehetőséget kell biztosítania arra, hogy a magánszemély ezt érvényesíteni tudja a nemzeti bíróságok előtt.

Az sem meglepő, hogy éppen a versenyjog az a terület, ahol mára jelentősen kifejlődött a joggyakorlat és hozzáértő a szabályozás. Azért nem meglepő, mivel az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó

¹ 26-62. sz. ügy, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Nederlandse administratie der belastingen, ECLI:EU:C:1963:1.

² 6-64. sz. ügy, Flaminio Costa kontra E.N.E.L., ECLI:EU:C:1964:66.

³ 6/60. sz. ügy. Humblet kontra Belga Állam. ECLI:EU:C:1960:48.

⁴ C-213/89. sz. ügy. The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai. ECLI:EU:C:1990:257.

⁵ Később hasonlóan lásd még C-397/98. és C-410/98. sz. egyesített ügyek. Metallgesellschaft Ltd és társai (C-397/98. sz. ügy), Hoechst AG és Hoechst (UK) Ltd (C-410/98. sz. ügy) kontra Commissioners of Inland Revenue és HM Attorney General. ECLI:EU:C:2001:134.

államok már a legelső pillanattól kiemelt szerepet szántak a versenyjognak. Mással ugyanis nehezen magyarázható, hogy az 1950-es években létrehozott nemzetközi szervezet, az Európai Gazdasági Közösség, végrehajtó jellegű szervének, az Európai Bizottságnak olyan hatáskört biztosítottak, amely lehetővé tette, hogy a nemzetállamokban végrehajtási cselekményeket végezzenek a szervezet funkcionáriusai. Egy ilyen erős hatáskör mai napig inkább ritkaságszámba megy a nemzetközi szervezetek esetén, nemhogy az 1950-es, '60-as években.

Az első versenyjogi ügyek

Bár az uniós jog tagállami bíróságok előtti kikényszerítése gyorsan közkedveletté vált magánszemélyek körében, eleinte inkább a vertikális közvetlen hatályra hivatkozva az állam különböző megnyilvánulási formáival szemben léptek fel a jogaik védelme érdekében. Idővel azonban a horizontális közvetlen hatály is egyre inkább természetessé vált, így a magánszemélyek közötti vitákban is egyre nagyobb jelentősége lett az európai jognak.

A "sörháború" Angliában – *Courage kontra Crehan*⁶

Ez az ügy teremtette meg az uniós versenyjogban a magánfelek kártérítési igényének alapját. Hősünk egy angol kocsmáros, Bernard Crehan, aki az 1990-es évek elején szembekerül egy söripari óriással. Nyilván hősnek tekintendő egy olyan kocsmáros, aki felveszi a harcot egy sörgyárral, versenyjogra alapozva a kártérítési igényét. Az ügyben az alapvető kérdés az volt, hogy vajon kérhet-e kártérítést egy olyan szerződés miatt, amelyről utólag kiderül, hogy sérti az uniós versenyjogot?

Bernard Crehan 1991-ben két pubot bérelt az Innpreneur Estates nevű hálózattól, amelyben a nagy sörgyártó Courage is tulajdonos volt. A bérleti szerződése tartalmazott egy úgynevezett *exkluzív beszerzési kötelezettséget*: Crehan kizárólag a Courage sörgyártótól vásárolhatott sört a kocsmái számára, még hozzá a Courage által megszabott (nem éppen olcsó) áron. Ez a "sörkizárólagosság" Crehan szerint versenykorlátozó volt, hiszen korlátozta a választási lehetőségét és drágább beszerzésre kényszerítette, ami miatt a két kocsmájának, angolosan a pubjainak a nyeresége is csökkent. A történet úgy indult, hogy 1993-ban maga a Courage sörgyár perelte be Crehant: követelt tőle 15 266 angol fontot, mondván, hogy Crehan tartozik ennyivel ki nem fizetett sörszállítmányokért. Crehan ezt azonban nem hagyta annyiban: védekezésékképp azt állította, hogy a szerződésük azon kikötése, mely szerint ő csak a Courage-tól vehet sört, jogsértő, mert ellentétes az uniós versenyjognak a legfontosabb tilalmával, a kartelltilalommal. Sőt, Crehan ellentámadásba lendült: viszontkeresetben kártérítést is követelt a Courage-tól, arra hivatkozva, hogy a jogsértő kikötés miatt anyagi kárt szenvedett, mivel a független kocsmák olcsóbban juthattak sörhöz, mint ő a kizárólagosság miatt: nemhogy ő tartozna a sörgyárnak, épp fordítva – a sörgyár tartozik neki kártérítéssel az okozott veszteségért.

A Courage vs. Crehan ügy eljutott az angol Fellebbviteli Bíróságtól egészen az Európai Bíróságig, amely 2001-ben mérföldkőnek számító ítéletet hozott. A bíróság kimondta, hogy az uniós versenyjog megsértésével okozott károkért bármely magánszemély kártérítést követelhet a nemzeti bíróságok előtt. Ezzel a Bíróság lényegében megteremtette, de talán helytállóbb, ha azt mondjuk nyilvánvalóvá tette a magánjogi kártérítési perek jogalapját az uniós versenyjog esetén. Fontos, hogy a Bíróság azt is egyértelművé tette: még az olyan perben is igényelhet kártérítést az egyik szerződő fél, aki maga is részese volt a jogsértő megállapodásnak (jelen esetben Crehan aláírta a versenykorlátozó szerződést), feltéve, hogy nem ő volt a kartell értelmi szerzője, és a gyengébb félként került hátrányba. Tehát a jogsértő szerződésben részt vevő fél sincs automatikusan kizárva a jogvédelemből, ha kényszerhelyzetben kötötte ki az adott feltételt.

⁶ C-453/99. sz. ügy. Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai. ECLI:EU:C:2001:465.

Mr. Crehan esete úttörő volt, ugyan a konkrét perben végül – az angol bíróság mérlegelése nyomán – Crehan nem kapott kártérítést (arra hivatkozással, hogy nem sikerült bizonyítania, miszerint a vesztesége tényleg a szerződés miatt keletkezett), mégis a nevét ma minden európai versenyjogász ismeri. Az ő “lázadása” a söripari óriás ellen jelképes győzelemmé vált: megnyitotta az utat sok más károsult számára, hogy jogorvoslatot keressenek. Az ügy nyomán az Európai Bizottság is ösztönözve érezte magát a magánjogi jogérvényesítés támogatására: több közleményt adott ki és végül 2014-ben megszületett egy irányelv is, amely már uniós szinten szabályozta a kártérítési perek egyes kérdéseit.

Crehan küzdelme megmutatta, hogy egy kisvállalkozó is írhat jogtörténelmet: története, a “sörháború” a pub és a sörgár között, rávilágított arra, hogy a verseny szabadságát nem csak hatósági eszközökkel, hanem a bíróságon, magán kezdeményezéssel is meg lehet és meg kell védeni.

Olasz autósok a biztosítási kartell ellen – Manfredi és társai

Lehet, hogy a biztosítási kötvény apró betűs záradékai mögött is kartell bújkál meg? Olasz autótulajdonosok egy csoportja vette a bátorságot, hogy perre menjenek, miután kiderült: a biztosítók összejátszottak, és ők évekig túl sokat fizettek a kötelező biztosításért. Az olasz versenyhatóság 2000-ben leleplezett egy kartellt az olasz gépjárműfelelősségbiztosítási piacon. Három nagy biztosítótársaság – köztük a Lloyd Adriatico, Fondiaria Sai és Assitalia – jogellenes módon információt cserélt egymással, összehangolták piaci magatartásukat, aminek következtében felpumpálták a biztosítási díjakat a kötelező autóbiztosításoknál: a biztosítók kartelleztek, és az olasz autósok éveken át a zsebükön érezhették ennek hatását a magasabb biztosítási díjak formájában.

Néhány bátor olasz fogyasztó – Vincenzo Manfredi, Antonio Cannito, Nicolò Tricarico és Pasqualina Murgolo – úgy döntött, hogy visszaköveteli a kartell miatt őket ért kárt. Mindannyian gépjármű-biztosítással rendelkeztek a kartell idején, és pert indítottak a biztosítók ellen, követelve a túlfizetett díjak. Motivációjuk érthető, tipikusnak is mondható a fogyasztók széles körét érintő kartellek esetén: miért gazdagodjanak a biztosítók a törvénytelen összejátszással, miközben több százezer átlagpolgár pénztárcája bánja? A felperesek mögött nem állt nagy cég vagy állami szerv – egyszerű állampolgárokként léptek fel jogaik védelmében, és ebben sok tekintetben úttörők voltak Olaszországban.

Az olasz bíróság az ügygel kapcsolatban bizonytalan volt néhány kérdésben, ezért – akárcsak a Courage-ügyben – az Európai Bírósághoz fordult előzetes döntéshozatali eljárás keretében⁷. A bíróság 2006-ban hozott ítéletében megerősítette a *Courage* ügy alapelvét: minden egyes személynek joga van kártérítést követelni az őt ért versenyjogi jogsértés miatt. Az ítélet további fontos részleteket is tisztázott. Kimondta például, hogy a kártérítésnek ki kell terjednie a teljes kárra, beleértve nemcsak az effektív veszteséget, hanem az elmaradt hasznot is, plusz a kamatokat, hogy a károsultat teljes mértékben kártalanítsák. Ez utóbbi azért lényeges, mert ha valakit éveken át megfosztanak a pénztől (pl. túlfizeti a díjakat), akkor a pénz időértéke is számít – az ítélet értelmében a károsultnak jár az erre az időre eső kamat is, hiszen addig ő nem használhatta azt a pénzt.

A *Manfredi*-ügy felbátorította az olasz károsultakat és jogászokat. Bár maguk a konkrét felperesek – Manfredi és társai – nem váltak olyan híressé, mint Crehan, ügyük nyomán Olaszországban is megindultak további perek más kartellek ellen. Az olasz Legfelsőbb Bíróság 2014-ben egy hasonló ügyben megerősítette: a fogyasztók igenis kérhetnek kártérítést, és az olasz bíróságoknak az Európai Bíróság ítélete szerint kell eljárniuk. Az eset hozzájárult ahhoz is, hogy az olasz jogalkotó finomítson a szabályozáson – például hosszabb elévülési határidőt vezetett be a versenyjogi igényekre és könnyítették

⁷ C-295/04 - C-298/04. sz. egyesített ügyek. Vincenzo Manfredi kontra Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito kontra Fondiaria Sai SpA (C-296/04) és Nicolò Tricarico (C-297/04) és Pasqualina Murgolo (C-298/04) kontra Assitalia SpA. ECLI:EU:C:2006:461.

a bizonyítást a károsultak javára. Emberi oldalról nézve inspiráló, ahogy átlagos polgárok (egy nyugdíjas tanár, egy kisvállalkozó stb.) összefogtak, és végül Európa legfelsőbb bíróságáig vitték ügyüket. Bár a biztosítási díjak feletti vita elsősorban száraz technikai ügynek tűnhet, a háttérben mindennapi emberek igazságérzete munkált: vissza akarták szerezni azt, ami jogosan az övék, és szerették volna, ha a nagyvállalatok felelősségre vonhatók a trükközésért. Az ő kitartásuk nélkül ma talán kevésbé lenne egyértelmű, hogy a kartellek áldozatai Európa-szerte a bírósághoz fordulhatnak.

Döcögős út az igazsághoz – bizonyítékok és akadályok a magánperekben

Ahhoz, hogy a károsultak sikerrel járjanak a bíróságon, nem elég a jogsértés ténye – bizonyítani kell a kárt is. De mi van, ha a kulcsfontosságú bizonyítékok a versenyhatóság iratanyagában lapulnak, titkosítva? Két fontos európai ügy is foglalkozott azzal, hogyan találjuk meg az egyensúlyt a kartellek feltárása és a károsultak jogai között.

A *Pfleiderer*-ügy⁸: A német *Pfleiderer* cég vevőként volt érintett egy kartellben. Miután a német versenyhatóság feltárta és megbírságolta a kartellt, a *Pfleiderer* kártérítési pert fontolgatott a beszállítóival szemben. Igen ám, de a kár bizonyításához jól jött volna neki a hatósági aktákban található információ – például a lenyomozott áremelések adatai vagy a kartellezők beismerő vallomásai. *Pfleiderer* ezért kérte a hatóságtól a kartellügy iratainak kiadását, beleértve a kartelltagok által az engedékenységi program keretében benyújtott dokumentumokat is. A hatóság viszont vonakodott kiadni ezeket, mondván a felderítés sikere érdekében titokban kell maradniuk, különben a cégek nem mernek majd a jövőben együttműködni a hatóságokkal. Az ügy az Európai Bíróság elé került, amely 2011-ben hozott ítéletében egy kényes egyensúlyt hozott létre. Kimondta, hogy nincs automatikus és abszolút elsőbbsége az engedékenységi dokumentumok titkosságának: a nemzeti bíróságoknak esetenkénti mérlegeléssel kell eldönteniük, mit adnak ki a perben. Figyelembe kell venniük egyrészt a károsultak jogát a hatékony jogorvoslatra (hiszen bizonyíték nélkül nehezen nyerhetnek pert), másrészt a kartellek felderítését, mint közérdeket (ne rejtessék el a potenciális bejelentőket azzal, hogy minden irat nyilvános lesz). A *Pfleiderer*-ügy tehát nem adott egyszerű igen/nem választ, de fontos elveket fektetett le: a kártérítési perekben a bizonyítékokhoz való hozzáférést esetenként kell mérlegelni, és a tagállami jog sem zárhatja ki kategorikusan azt, hogy a károsult bizonyítékokhoz jusson.

A *Donau Chemie*-ügy⁹: Ausztriában egy vegyipari kartell kapcsán merült fel hasonló kérdés. Ott a nemzeti jogszabály egy igen szigorú szabályt tartalmazott: a versenyhatósági iratokba csak akkor tekinthetett be egy károsult fél, ha minden kartellügyben megbírságolt cég hozzájárult ehhez. Gyakorlatilag tehát bármely kartelltag vétőzhatta a dokumentumok kiadását – mondanunk sem kell, a kartellezők ritkán lelkesednek azért, hogy bizonyítékokat adjanak a perükhöz. Ezt a kérdést is az Európai Bíróság elé vitték, amely 2013-ban kimondta: az osztrák szabály túlzottan merev, sérti az uniós jog hatékony érvényesülésének elvét. Hiába a szándék, hogy védjék a hatósági engedékenységi program hatékonyságát, nem lehet teljességgel lehetetlenné tenni a károsultak számára a bizonyítékok megszerzését. Az uniós bíróság szerint ismét a mérlegelés a kulcs: egyenként kell eldönteni, mi adható ki, és mi nem, de nem lehet általános tiltó szabályt felállítani.

Az emberi oldalt tekintve, ezek a történetek talán kevésbé személyes drámák, inkább a **rendszer drámái**. *Pfleiderer*, a vállalat, amely harcolt a dokumentumokért, végül is a jogaiért küzdő cég archetípusa lett: nem elégedett meg azzal, hogy a kartellt megbírságolták, saját maga is elégtételt akart a bíróságon. A neve mára hozzátartozik a versenyjog "legendáriumához". Hasonlóképp, az osztrák *Donau Chemie*-ügy felperesei kitartásuknak köszönhetik, hogy megváltozott egy egész ország eljárásjoga.

⁸ C-360/09. sz. ügy. *Pfleiderer AG kontra Bundeskartellamt*. ECLI:EU:C:2011:389.

⁹ C-536/11. sz. ügy. *Bundeswettbewerbsbehörde kontra Donau Chemie AG és társai*. ECLI:EU:C:2013:366.

Ha egy város útjai tele vannak kátyúval, a lakosok bosszankodnak. De vajon eszébe jut-e bárkinek, hogy a kátyúk mögött kartell állhat? Finnországban kiderült: az aszfaltútépítések piacán évekig osztozkodtak a cégek. A finn városok – élükön Vantaa-val – pedig úgy döntöttek, hogy nem csak szidják a kátyúkat, hanem perre mennek a kartellező útépítő cégek ellen.

Az aszfaltkartell története úgy néz ki, hogy Finnországban 1994 és 2002 között hét útépítő vállalat titkos megállapodások sorozatát kötötte egymással. Felosztották egymás között az állami és önkormányzati útfelújítási pályázatokat, előre megegyeztek, ki nyerje melyik tendert, és mesterségesen magas árajánlatokat adtak be. A kartell következtében a finn városok és az állam jóval többet fizetett az aszfaltozásért, mint versenyző piacon kellett volna. A finn versenyhatóság lecsapott: 2009-ben rekord, összesen 82,5 millió eurónyi bírságot szabtak ki a résztvevőkre. Ekkor már a kartell évekkel korábban véget ért, de a károsultak, a megrendelő önkormányzatok és maga a finn állam számára csak ezután kezdődött a valódi munka: visszaszerezni a kartell miatt elszenvedett összegeket, megtéríteni a kárt.

Több mint harminc finn város és település fogott össze, hogy kártérítési pereket indítsanak az aszfaltkartell cégei ellen. A legaktívabb közülük Vantaa városa volt, amely különösen sok aszfaltozási munkát rendelt a kartell idején. A városok motivációja kettős volt: egyrészt pénzügyi igazságtétel, a közpénzeket vissza akarták szerezni, hiszen végső soron az adófizetők pénzét "lopták el" a kartellezők a túlarazással, másrészt egyfajta erkölcsi elégtételt is szerettek volna: a hatósági bírság a költségvetésbe folyt be, de a városok saját maguk akarták érezni, hogy helyreállt a világ rendje, és a kátyúk árát megtérítik nekik.

A perek hosszára nyúltak, és számos jogi akadállyal szembesültek a városok jogi képviselői. Az egyik bonyodalom az volt, hogy mire a városok perre mentek, több cég jogutód nélkül megszűnt vagy beolvadt más vállalatokba. Például az egyik kartelltagot, a Sata-Asfaltti nevű céget a tulajdonosa (a Skanska csoport) időközben felszámolta, majd a vagyont egy új cégébe olvasztotta. Felmerült a kérdés: vajon ki felel a kárért? E lehet-e perelni valahogy a kartell egykori tagját, ha az már nem létezik, vagy perbe foghatjuk a jelenlegi vállalatcsoportot, amely átvette az üzletet? A finn bíróságok ebben a kérdésben bizonytalanok voltak. Első fokon a bíróság kimondta, hogy a jogutód cégek is felelősek a jogelődjeik által okozott kárért, hiszen lényegében ugyanazt az üzleti tevékenységet folytatják, csak új cégér alatt. A másodfok viszont ezzel nem értett egyet, ők nem akarták alkalmazni a versenyjogban ismert gazdasági jogutódlás elvet a magánjogi perekben. Végül a Finn Legfelsőbb Bíróság döntött úgy, hogy kikéri az Európai Bíróság véleményét ebben a kérdésben.

Ebből született meg az az Európai Bíróság *Skanska*-ítélete¹⁰ 2019-ben, melyben az Európai Bíróság kimondta, hogy a versenyjogi kártérítési perekben uniós jogi alapokon kell eldönteni ki tekinthető károkozónak. Az Európai Bíróság leszögezte, hogy a kartellért való felelősség nem bújhat el a *jogi személyek* korlátozott felelőssége mögé: ha egy cég egy másikat beolvaszt, átveszi annak tevékenységét, akkor az új cég is felelős a régi által okozott károkért.

A finn aszfaltkartell pereiben végül több város sikerrel járt. Vantaa városának is megítéltek jelentős – több millió eurós – kártérítést a kartellező cégekkel szemben, beleértve az időközben beolvadt vállalatok jogutódjait is. Összességében a finn állam és a települések több tízmillió eurót nyertek vissza a kartellező vállalkozásoktól, részben ítéletek, részben egyezségek formájában. A per során egyébként elhangzott: "Ez nem csak a pénzről szól, hanem arról is, hogy senki ne érezze magát érinthetetlennek. Ha összejártszanak ellenünk, mi összefogunk ellenük." Ez az ügy inspiráló példája annak, hogy a versenyjog eszközeivel egész város(oka)t ért sérelmet orvosolni lehet – még ha évekkel később is. A finn

¹⁰ C-724/17. sz. ügy. Vantaan kaupunki kontra Skanska Industrial Solutions Oy és társai. ECLI:EU:C:2019:204.

“kátyúháború” tanulsága, hogy a versenyjogi magánjogi érvényesítés nem pusztán elvont gazdasági kérdés, hanem kézzelfogható haszna van: jobb utak, visszaszerzett közpénzek és megerősödött közbizalom formájában.

Brit szupermarket kontra bankkártya-óriások – a bankkártyadíjak háborúja

Mi történik, ha évtizedeken át minden egyes kártyás vásárlásnál titokban felszámolnak egy apró extra díjat, amit végül a vásárlók fizetnek meg? Egy brit szupermarketlánc vette észre a lehetőséget, hogy pénzt csináljon ebből – mégpedig úgy, hogy visszapერი a kártyatársaságoktól az alkalmazott magas díjakat. A Visa és a MasterCard bankközi jutalékot alkalmazott a kártyás fizetéseknél, amelynek lényege, hogy minden tranzakció után a kereskedő bankja fizet a vásárló bankjának egy kis összeget. Ezt a díjat végső soron a kereskedők beépítették az áraikba, így a fogyasztókra hárult a költség. Az Európai Bizottság 2007-ben úgy találta, hogy a MasterCard által az EGT-ben alkalmazott multilaterális bankközi jutalék rögzítése versenykorlátozó és az uniós jogba ütközik. A döntés szikraként lobbantotta lángra a brit kiskereskedelmi szektort. A nagy áruházláncok közül elsőként a Sainsbury’s – az egyik legnagyobb brit szupermarkethálózat – nyújtott be kártérítési keresetet a MasterCard ellen. A Sainsbury’s azt állította, hogy a jogsértő díj miatt éveken keresztül magasabb bankköltségeket fizetett, amit nem tudott teljes mértékben a vásárlókra áthárítani, így ő maga is károsultja az alkalmazott gyakorlatnak. Rövidesen több más kiskereskedő – pl. Tesco, Morrison’s, Arcadia csoport – is pert indított a MasterCard, illetve néhányan a Visa ellen is, hasonló jogalapon. Ezek a perek zömmel Angliában, a versenyügyekre specializált Competition Appeal Tribunal (CAT) előtt zajlottak. 2016-ban a CAT meghozta az első érdemi döntést ezen ügyek egyikében és a Sainsbury’s javára ítélt a MasterCarddal szemben. A bíróság közel 70 millió angol font kártérítést ítélt meg a szupermarketnek, kamatostól. Ez óriási siker volt, hiszen ez volt az első nagy kartellkártérítési per az Egyesült Királyságban, ami érdemi ítélettel zárult, nem pedig peren kívüli egyezséggel. Az ítélet kimondta, hogy a MasterCard által alkalmazott díjrendszer valóban versenyellenes volt és hogy a Sainsbury’s-re hárult a díj jelentős része, így kára keletkezett. A bíróság elutasította a MasterCard védekezését, miszerint a Sainsbury’s valójában továbbhárította a vevőire ezt a költséget. A MasterCard persze nem hagyta annyiban, fellebbezett, és az ügy végül a brit Legfelsőbb Bíróság elé került összekapcsolva más hasonló perekkel. 2020-ban a Legfelsőbb Bíróság lényegében megerősítette, hogy ezek a kártyadíjak versenyellenesek, de egyes technikai kérdéseket – főleg a továbbhárítás bizonyítását – további vizsgálatra visszautalt. Eközben azonban a perek jó része peren kívüli egyezséggel mégis lezárult: a MasterCard és Visa sorra állapodott meg a nagy kereskedőkkel titkos összegű kifizetésekről. A Sainsbury’s-ügy tehát kinyitott egy kaput, a kártyatársaságok belátták, hogy reális esély van ellenük pert nyerni, így sok esetben inkább fizettek a károsultaknak.

A kiskereskedők sikerein felbuzdulva felmerült, hogy mi van a fogyasztókat ért kárral? Hiszen végső soron minden brit vásárló, aki 1992-2008 között bármit vásárolt kártyával, érintett lehetett, mivel a boltok beépíthették áraikba a magas díjakat. 2016-ban egy Walter Merricks nevű brit jogász, benyújtott egy kollektív keresetet a MasterCard ellen, immár a frissen bevezetett brit opt-out csoportos per szabályai szerint. Merricks úr 46 millió brit fogyasztót képviselve, hozzávetőleg 14 milliárd £ összegű kártérítést követelt a MasterCardtól, azt állítva, hogy ennyivel károsították meg összességében a brit lakosságot a magas díjak miatt. Ez a per már kezdetben nehézségekbe ütközött, mivel 2017-ben a CAT nem engedélyezte a csoportos per folytatását, arra hivatkozva, hogy túl bonyolult lenne a bizonyítás, különösen a fogyasztókra gyakorolt hatás és a kár egyénenkénti meghatározása. Merricks azonban nem adta fel, fellebbezett egészen a Legfelsőbb Bíróságig. Végül 2020 decemberében a brit Legfelsőbb Bíróság zöld utat adott a pernek: kimondta, hogy a kollektív keresetek engedélyezésénél nem szabad túl szigorúan bánni az aggregált kár bizonyításával már az elején, elég, ha a per egésze alkalmas kollektív kezelésre; nem kell minden egyes sértettnél pontos kárt számítani az engedélyezés fázisában. 2021-ben így újból a CAT elé került az ügy, és ezúttal az tanúsította a 46 milliós fogyasztói csoportot, engedve a pert folytatódni. Jelenleg (2025 elején) a Merricks kontra MasterCard ügy a bizonyítási szakasznál tart, sőt a felek 2025 januárjában beadtak egy egyezségi kérelmet, ami arra utal, hogy peren kívül

megállapodhatnak. Ha ez megtörténik és jóváhagyják, az európai történelem legnagyobb kartell-kártérítési kifizetése lehet, amely közvetlenül a fogyasztókat illeti.

A spanyol választási borítékok kartellje

A spanyol versenyhatóság (CNC) 2013-ban hozott határozatában leleplezett egy, a borítékgyártó cégek között fennálló kartellt és megállapította, hogy több spanyol borítékgyártó vállalat 1977-től egészen 2010-ig titkos megállapodások keretében rögzítette az árakat és felosztotta egymás között a piacot – különös tekintettel a választási borítékok közbeszerzéseire. Spanyolországban ugyanis a választásokon szabványos borítékokat használnak a szavazólapokhoz, és ezeket közbeszerzésen rendelik meg a pártok vagy az állami szervek – nos, ezt a piacot is manipulálták. A kartell 33 éven át működött, gyakorlatilag a demokratikus átmenettől kezdve az ezredfordulóig. A versenyhatóság összesen 44 millió euró bírságot szabott ki a résztvevő cégekre.

A kartell egyik fő károsultja paradox módon egy politikai párt, a Partido Socialista Obrero Español (PSOE) volt, amely baloldali nagy pártként rendszeresen rendelt választási borítékokat a szóban forgó cégektől. Miután a hatósági döntés megszületett és az érintett cégek fellebbezéseit is elutasították, 2019-ben a PSOE úgy döntött, hogy follow-on kártérítési pert indít. A párt kb. 8 millió eurót követelt a négy leginkább érintett borítékgyártó cégtől, arra hivatkozva, hogy ennyivel fizetett többet a kartell miatt a borítékokért az 1977-2010 közti választások során. A motiváció itt részben anyagi volt, a párt pénzügyi veszteségét visszaszerezni, de részben azonban szimbolikus is: a PSOE érthető módon felháborítónak találta, hogy a demokratikus folyamat kellékeit használta ki egy kartell, és ezzel közvetve a spanyol adófizetőket és a politikai rendszert károsította meg. A PSOE keresetét 2019-ben nyújtotta be a barcelonai kereskedelmi bíróságon. 2021 márciusában az elsőfokú bíróság kimondta a kartell miatti felelősséget és a PSOE javára döntött, megállapítva, hogy a pártot kár érte a magasabb árak miatt. A bíróság bizonyítottság híján egységesen 20%-os túlárzást vélelmezett az évtizedek során, és erre alapozta a kártérítést. Az ítélet szerint a kartell léte és időtartama adott volt a hatósági döntés alapján, és bár a pontos kár kiszámítása nem egyszerű, a bíróság becsléssel élt – azt mondta, kb. ötödével lehettek magasabbak az árak a kartell miatt. A cégek fellebbeztek, de 2022 februárjában a tartományi fellebbviteli bíróság is helybenhagyta a döntést. Végül 2025 júniusában a spanyol Legfelsőbb Bíróság pontot tett az ügy végére: elutasította az alperes cégek további fellebbezését. A legfelsőbb spanyol fórum megerősítette, hogy a versenyhatóság jogerős határozata köti a polgári bíróságot abban, hogy nem kell újra bizonyítani a kartell létét, és részletes elvi útmutatást adott a kár kiszámításához és a kamatokhoz kapcsolódóan. Különösen fontos, hogy kimondták, a kartellek esetén a károkozás ténye vélelmezhető – még ha a hatósági döntés nem számolta is ki a kár mértékét, természetes, hogy a versenykorlátozás áraemelő hatású. A Legfelsőbb Bíróság azt is hangsúlyozta, hogy a bíróságoknak becslésekkel és vélelmekkel is élniük kell a kár meghatározásakor, ha a pontos adatok hiányoznak – nem utasíthatják el a keresetet csak azért, mert a kár kiszámítása nehéz vagy bizonytalan. Jelen esetben úgy döntött, hogy helyes volt az egységes 20%-os áremelés vélelmezése a teljes időszakra, mivel az adatok töredékesek voltak, de a jogsértés hosszan tartó és súlyos volt. Egy másik úttörő eleme a döntésnek a kamatszámítást érintette. A bíróság kimondta, hogy a teljes kártalanításhoz kamatok is járnak, ráadásul kamatos kamat formájában – hiszen a párt hosszú éveken át nem rendelkezhetett a pénzzel, így nemcsak a nominális kárt, hanem az elmaradt hozamot is meg kell téríteni. A kamatokat attól az időponttól kell számítani, amikor a károk keletkeztek, méghozzá összeadódva az évek során, a már felgyűlt kamatra is jár újabb kamat. Ez Spanyolországban is újszerű megközelítés volt, de a Legfelsőbb Bíróság utalt rá, hogy az EU-s irányelv és a hazai jogfejlődés is ebbe az irányba mutat: a károsultnak teljes kompenzációt kell kapnia, különben nem érvényesül a teljes reparáció elve.

A "borítékos" ügy nyomán Spanyolországban megnőtt a bizalom a magánjogi érvényesítés iránt. A döntés időzítése különösen fontos, mivel éppen a teherautó kartell ügyek ezrei zajlanak a spanyol és a Legfelsőbb Bíróság ezen ítélete számos elvet megerősít, ami a többi ügyben is iránymutatóul szolgál.

Különleges aspektusa ennek az ügynek magától értetődően érdekes, hiszen a PSOE volt az *első európai politikai párt*, amely versenyjogi kártérítési pert nyert. A spanyol sajtó találón *“Borítékok lázadása”*-ként emlegette az ügyet, utalva arra is, hogy a spanyol demokrácia első választásának évétől induló kartellt végül maga a demokrácia intézményrendszere, a bíróság és egy politikai párt zúzta szét.

Európa legnagyobb kártérítési hulláma és utóélete

Volt egy kartell, amely szinte egész Európát lefedte, és károsultak tízezreit érintette. A 2016-os “teherautó kartell” marasztalása után valóságos lavina indult el, mindenki vissza akar kapni egy keveset a túlárzott kamionja árából. 2016-ban az Európai Bizottság történelmi, közel hárommilliárd eurós bírságot szabott ki öt nagy teherautó-gyártóra, amelyek több mint közel másfél évtizeden át kartelleztek. A cégek elismerték, hogy összehangolták a listaárait, késleltették és egyeztették az új emissziós technológiák bevezetését és annak költségeit áthárították a vevőkre. Később, 2017-ben a hatodik érintett gyártót, a Scaniát is elmarasztalták további 880 millió euró bírság mellett. A kartell Európa-szerte több százezer teherautó vásárlását érintette, mivel a teljes Európai Gazdasági Térség területén működött. Ez volt az EU történetének egyik legnagyobb hatású kartellje a résztvevők és a károsultak számát tekintve.

A Bizottság a bírság kapcsán kifejezetten utalt arra, hogy minden érintett vevőnek joga van kártérítést követelni a bíróságokon. Ez lényegében felhívás volt keringőre, amit ügyvédi irodák és károsultak száza hallottak meg. Az unió szinte minden tagállamában beindult a kártérítési igények benyújtása. Mivel egyenként viszonylag kisebb károkról volt szó a teherautók értékéhez képest, a károsultak csoportokba szerveződtek. Például az Egyesült Királyságban a Fuvarozók Szövetsége nyújtott be kollektív keresetet a CAT előtt a fuvarozók nevében, Hollandiában és Belgiumban alapítványok és cégek tömegesen gyűjtöttek követeléseket és indítottak pereket a saját nevükben, engedményezéssel modellben, vagy pl. Németországban szintén létrejöttek úgynevezett *IGL*-ek (pereskedő társaságok), amelyek behajtják a csatlakozó ügyfelek követeléseit. Ugyanakkor Spanyolországban és Portugáliában a jogi keretek miatt inkább egyesével indítottak pereket a károsultak, de gyakran ugyanazok a ügyvédek sabloneljárásokban. Spanyolországban például több mint 7000 per indult különböző bíróságokon, sokszor kis fuvarozó vállalkozók vagy akár egyéni kamiontulajdonosok részéről.

Spanyolország kiemelendő, mert ott az igazságszolgáltatás meglepően gyorsan és egységesen kezdte kezelni az ügyeket. Már 2019-ben születtek elsőfokú ítéletek, amelyek kb. 5-15% közötti kárt állapítottak meg kamionként az egyes esetekben. A spanyol tartományi fellebbviteli bíróságok közül a Valenciai Fellebbviteli Bíróság járt az élen, ott átfogó ítéleteket hoztak, és még a felperesek elévülési kifogásait is nagyrészt elutasították, mondván a jogerős bizottsági döntésig nem indult el az elévülés. 2023 júniusában a spanyol Legfelsőbb Bíróság közzétette az első csokornyí határozatát a kamionos ügyekben, összesen több mint 20 ügyben döntött egyszerre. A bíróság kimondta, hogy a károsultak igényére a 2014-es irányelv átültetése előtt hatályos szabályok vonatkoznak ugyan, de azok értelmezésekor figyelembe kell venni az unió általános elveit. A bíróság továbbá megerősítette kartellek esetén a kár vélelmezhetőségét és azt, hogy a bíróságnak joga van ésszerű becslést adni. Itt is visszaköszött, hogy a bíróság akár a saját, indokolt becslését is alkalmazhatja, ha a szakértői vélemények bizonytalanok. Ezeken túlmenően újfent megerősítette a kamatos kamat érvényesítésének lehetőségét. Összességében a spanyol bíróságok elég károsult-barát döntéseket hoztak, olyannyira, hogy az első hullámban szinte minden felperes kapott valamennyi kártérítést, ha a keresetét jól dokumentálta. Németországban és Hollandiában a kamionos károsultak jellemzően az említett engedményezéssel modellekkel éltek. Hollandiában például a Cartel Damage Claims 2017-ben indított pert Amszterdamban a kamiongyártók ellen, több mint 700 vállalat 60 000 kamionjának igényével. Ez a per még folyamatban van, de már hozott részeredményeket: 2019-ben és 2021-ben a holland bíróság két közbenső ítéletben is a CDC számára kedvezően döntött bizonyos alapelvekről. Megállapították például, hogy a gyártók nem vitathatják a már elismert kartell tényét, illetve, hogy az ilyen engedményes modellek (amikor egy cég összegyűjti a követeléseket) érvényesek és hatékonyak a holland jog szerint is. A 2022-es részítelet pedig kifejezetten

megerősítette, hogy a CDC által alkalmazott követelés-átruházási modell nem ütközik a holland jogba, így a kollektív igényérvényesítés ezen formája elfogadott. Németországban a helyzet bonyolultabb volt, ott néhány bíróság eleinte aggódott, hogy az ilyen jellegű keresetek jogszerűek-e. Azonban a német Legfelsőbb Bíróság már korábban, más ügyekben elfogadta az ilyen modell lényegét, és 2020-as, 2021-es döntések is utaltak rá, hogy a kartellkárosultak csoportos fellépését nem szabad ellehetetleníteni. Végül 2025 januárjában az Európai Unió Bírósága is állást foglalt a német modell ügyében, kimondta, hogy ha egy tagállam nem biztosít más hatékony kollektív eszközt, akkor tilos olyan szabály, ami megakadályozza a követelések engedményezésén alapuló csoportos pereket.

A kamionos kártérítési hullám azért érdekes, mert iparszerűvé tette a magánjogi érvényesítést. Itt nem egy-egy hősies felperes van, hanem sokezer kisebb-nagyobb károsult, akik gyakran nem is értik a versenyjogot, hanem a sajtó hírverésének köszönhetően csatlakoznak a csoportos keresetekhez. Ez új kihívásokat hozott: a bíróságoknak kezelniük kellett a tömeges eljárásokat, így pl. Spanyolország külön *digitalizált rendszert* vezetett be a kamionos ügyek adminisztrálására. Az alperes vállalatok is új taktikákat próbáltak ki, mint például arra hivatkoztak sok helyütt, hogy a károsultak bizonyára továbbhárították a kartell okozta többletköltséget a saját ügyfeleikre, így pl. a fuvarozó magasabb fuvardíjat kért.

Ha egy fuvarozó cégvezetőt kérdezünk, miért csatlakozott a perhez, gyakran egyszerű választ kapunk: *“Mert igazságtalanság, hogy összejártak ellenünk.”* Sok kis családi vállalkozás érintett, akik 1-2 kamiont vettek életük megtakarításából. Amikor megtudták, hogy a kamiongyárak titokban egyeztetették az árakat, sokan személyes árusulásnak vették. Egy spanyol teherfuvarozó például azt nyilatkozta: *“Mindig is Mercedes párti voltam, de amikor kiderült, hogy átverték, rájöttem, hogy harcolnom kell a pénzemért. Nem csak a pénz: a becsület is számít.”* A kamionos pereket persze főképp ügyvédi irodák viszik, de a mögöttük álló tömeg emberi sorsok összessége. Érdekes látni azt is, ahogy a különböző országok eltérően reagáltak: míg a német fuvarozók inkább hagyták, hogy egy cég képviselje őket, addig a spanyolok személyesen vonultak bíróságra.

Záró gondolatok

Az eddig bemutatott esetek csak ízelítőt adnak abból a sokszínű drámából, ami az uniós versenyjog magánjogi érvényesítésének világát jellemzi. Akadtak még más érdekes ügyek is szerte Európában – például a német *Cukor-kartell* kártérítési pere vagy a francia *Orangina* ügy, ahol egy üdítőital-gyártó perelt sikerrel egy beszállítói kartell. Írországban is nemrég zárult per a kormány javára a teherautók kartell miatt, és a Kelet-Közép-Európai országokba, köztük Magyarországon is, megjelentek az első fecskék: károsult vállalkozások perlik a kartellben elmarasztalt szállítóikat. Ami közös ezekben az esetekben: ma már senki nem kérdőjelezi meg a magánfelek jogát a kártérítésre, és egyre kiforrottabbak azok az eljárási eszközök, melyekkel a sok károsult igénye összehangolható.

Jelenleg talán az egyik legjelentősebb közérdeklődésre számot tartó ügy a Booking.com ellen 2025 nyarán indult kollektív kereset, melyet Hollandiában nyújtottak be és várhatóan több tízezer szálloda lesz majd felperesi oldalról képviselve.¹¹ Ez az ügy talán az első olyan, amely felperesi siker esetén kiteljesítheti a jelenlegi diszfunkcionális magánjogi jogérvényesítést az Európai Unióban. Bár bemutattunk számos hősies próbálkozást, a hosszúra nyúló perek, a gigantikus ügyvédi munkadíjak és a bíróságok bizonytalansága a legtöbb potenciális felperest elbátortalanítja, így a két évtizede várt fellendülés mindeztidáig elmaradt. Ha azonban realitássá válik az Amerikában jól működő modellnek az az aspektusa, hogy könnyedén, kockázatok nélkül tudnak károsultak Európa bármely tagállamából tömegesen csatlakozni egy kártérítési igényhez, akkor az valódi átütő erejű siker lenne.

A versenyjog magánjogi érvényesítése mára az uniós jog egyik félsiker-története lett: a *Courage*-ügy 2001-es magányos kocsma-tulajdonosa után 25 évvel már komplett iparág épült a károsulti igények

¹¹ A tanulmány szerzője a turizmusban, szállodatulajdonosként érdekelt és a nevezett keresethez is csatlakozott.

behajtására. Mindeközben a tagállami bíróságok és az EU Bírósága is folyamatos párbeszédben fejlesztette a jogot: a jogerős hatósági döntések kötelező ereje, az elévülés rugalmas kezelése, a kár vétele, a kamatszámítás – mind olyan területek, ahol a jog az utóbbi években csiszolódott ki. A Booking.com elleni keresettel pedig valósággá válhat a tömeges csatlakozás egy perhez, amely pedig a kártérítés összegének nagysága miatt valódi elrettentő erővel bírhat a kartellezésben gondolkodó vállalkozások számára.